

VOL 4. ISSUE 9

JOURNAL OF CONTEMPORARY WORLD STUDIES

zenodo

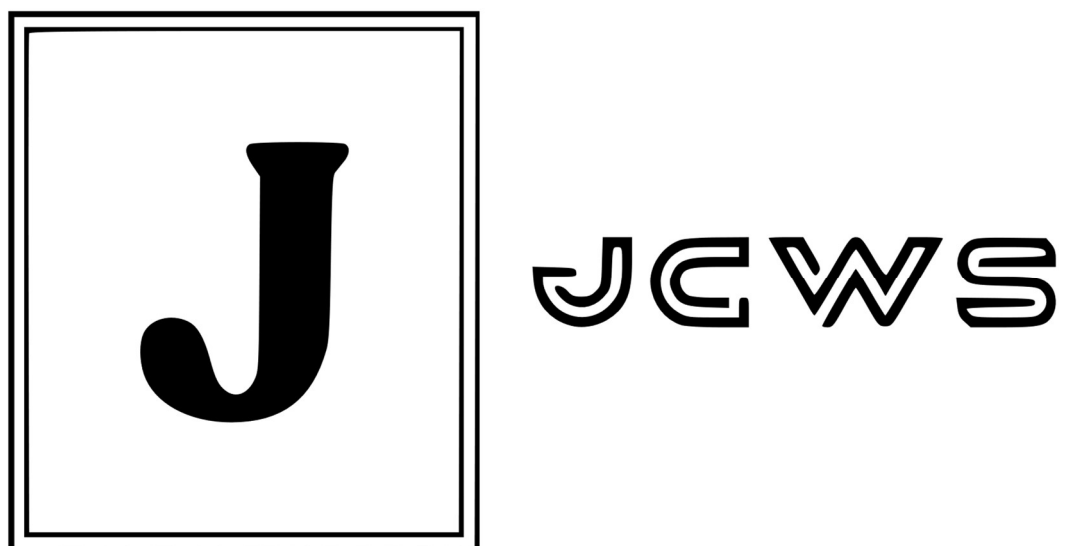
OpenAIRE | EXPLORE

ISSN

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

ISSN:
3030-3311

VOLUME | 4 ISSUE | 9 | APRIL | 2026

AMIR TEMUR HARBIY MAHORATINI O'QITISHNING IJTIMOIIY-TARIXIY AHAMIYATI VA UZLUKSIZ TA'LIMDAGI O'RNI

Atamuradova Shaxnoza G'ofurovna

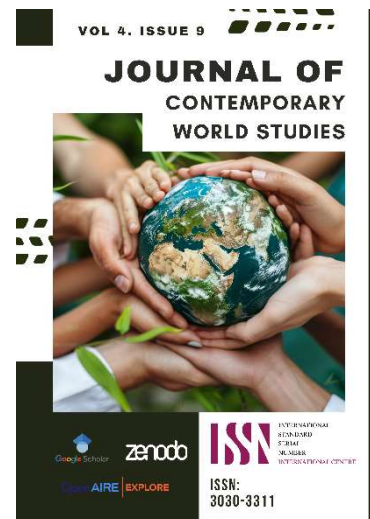
*Pedagogika tarixi va nazariyasi yo'nalishi magistri
e-mail: atamuradovashxnoza@gmail.com*

ANNOTATION:

Mazkur maqolada Amir Temurning harbiy mahorati, sarkardalik san'ati va strategik qarashlarini o'qitishning ijtimoiy-tarixiy ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, uning harbiy merosini uzluksiz ta'lim tizimida o'rganishning yosh avlodda vatanparvarlik, liderlik, strategik tafakkur hamda milliy qadriyatlarga hurmat tuyg'ularini shakllantirishdagi o'rni tahlil qilingan. Amir Temur harbiy tajribasining ta'lim jarayoniga integratsiyalashuvi hamda tarixiy merosni asrash va targ'ib etish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

KEYWORDS:

Amir Temur, harbiy mahorat, sarkardalik san'ati, strategiya, uzluksiz ta'lim, vatanparvarlik, tarixiy meros, liderlik, milliy qadriyatlar, harbiy ta'lim.

April 28, 2026,
Published Date:
April 30, 2026

Journal Website:

<https://d-prensa.com/index.php/jcws/>

License

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Kirish

O'sib kelayotgan yosh avlod ongi va shuurida teran milliy tafakkur, tarixiy xotira hamda vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirish zamonaviy uzluksiz ta'lim tizimi oldida turgan eng dolzarb pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida, globallashtirish jarayonlarining jadallashuvi hamda axborot makonidagi turli mafkuraviy xurujlar fonida yoshlarda ijtimoiy-psixologik immunitetni hosil qilish muammosi tarixiy o'zlikni anglashga qaratilgan didaktik yondashuvlarni tubdan yangilashni taqozo etmoqda. Shu nuqtai nazardan, buyuk tarixiy shaxslar, xususan, jahon harbiy san'ati va davlatchiligi taraqqiyotiga beqiyos hissa qo'shgan Sohibqiron Amir Temur faoliyatini umumta'lim maktablarida o'qitish o'ziga xos ijtimoiy-tarixiy determinizm xususiyatiga ega. Jahon pedagogikasida tarixiy tafakkurni rivojlantirish faqatgina xronologik sanalar yoki quruq voqealar bayonini yodlatish bilan cheklanmasligi, balki o'tmish voqeliklarini kognitiv-evristik tahlil qilish orqali o'quvchida muammoli vaziyatlarni mustaqil yechish malakasini hosil qilishi kerakligi qat'iy e'tirof etilgan [S. Wineburg. *Historical Thinking and Other Unnatural Acts*. Monograph. – Philadelphia: Temple University Press, 2001. – 255 p.]. Aynan shuning uchun, Amir Temurning harbiy sarkardalik mahoratini shunchaki tarixiy fakt emas, balki pedagogik tadqiq obyekt sifatida o'rganish – o'quvchilarga strategik fikrlash, tahliliy modellashtirish va pragmatik xulosa chiqarish kabi hayotiy zaruriy kompetensiyalarni singdirishning o'ta muhim didaktik vositasiga aylanadi.

Asosiy qism

Sohibqiron Amir Temurning harbiy kampaniyalari, qo'shinni boshqarish san'ati va janggohdagi operativ-taktik qarorlari yuzaki qarab o'tiladigan urushlar tarixi

emas, aksincha, yuksak intellektual salohiyat, qat'iy intizom va mukammal logistika tizimi majmuidir. Bugungi kunda umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quvchilariga sarkarda mahoratini yetkazishda uning qo'llagan taktik usullari (masalan, qo'shinni qismlarga ajratish, "to'lg'ama", "qo'l" tizimi, mantiqiy hiyla va chuqurlashtirilgan razvedka san'ati) orqali kishilik jamoasini boshqarish, dushman ustidan psixologik ustunlikka erishish hamda cheklangan resurslardan oqilona foydalanish prinsiplari namoyon bo'ladi. Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi psixolog-pedagoglari tomonidan olib borilgan qator tadqiqotlarda ham tarixiy voqeliklar yordamida yoshlarda fuqarolik va vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirishning aksiologik (qadriyatli) ahamiyati chuqur yoritib berilgan bo'lib, bunda o'tmish qahramonlarining faoliyati, ularning g'alaba va mag'lubiyatlari sabablari o'quvchilar uchun shaxsiy rivojlanish va axloqiy identifikatsiya yo'lida o'ziga xos "ijtimoiy-ma'naviy kompas" vazifasini o'tashi ilmiy asoslangan [А.Н. Вырщиков, М.Б. Кусмарцев. Патриотическое воспитание молодёжи в современном российском обществе. Монография. – Волгоград: Авторское перо, 2006. – 172 с.]. Shunga muvofiq, o'quv dasturlarida Amir Temur fenomenining ijtimoiy-tarixiy poydevori bevosita milliy xavfsizlik, davlat sarhadlarini daxlsiz saqlash va xalq tinchligini ta'minlash g'oyalari bilan chambarchas bog'liq holda interaktiv yo'sinda talqin etilishi, zamonaviy maktab o'quvchisida yurtdoshlik va fuqarolik daxldorligi hissini tarkib toptirishdek oliy pedagogik maqsadlarni amalga oshiradi.

Milliy o'zbek pedagogikasi tarixida o'tmish merosimizni, ajdodlarimizning harbiy va siyosiy tajribalarini yosh avlod tarbiyasiga uzluksiz ravishda integratsiya qilish doimiy ma'naviy yuksalish va shaxs sotsializatsiyasining asosi sifatida

e'zozlanib kelingan. Respublikamizning yetuk pedagog olimlari e'tirof etishicha, ajdodlar merosi, xususan, davlat arboblari hamda yengilmas sarkardalar epopeyasi nafaqat ensiklopedik bilimlar zaxirasi, balki shaxsda milliy g'urur, iftixor va shijoat tuyg'ularini shakllantiruvchi amaliy-tarbiyaviy mexanizm hamdir [A. Зуннунов. Ўзбек педагогикаси тарихи. Ўқув қўлланма. – Тошкент: Ўқитувчи, 2004. – 336 б.]. Umumiy o'rta ta'lim tizimida Sohibqironning favqulodda harbiy layoqati va qo'mondonlik salohiyatini o'qitish natijasida o'quvchilarda atrofdagi jarayonlarga nisbatan tanqidiy munosabat bildirish, ijtimoiy mas'uliyatni o'z zimmasiga olish, ekstremal va stressli sharoitlarda xotirjamlik bilan oqilona yo'l topa bilish (zamonaviy ta'lim tilidagi "soft skills" — yetakchilik va moslashuvchanlik qobiliyatlari) kabi muhim sifatlar bevosita faollashadi. Ta'lim tizimida ushbu tarixiy konseptlarni tizimli va uzluksiz tahlil qilish amaliyoti jamiyatimizda intellektual, ma'naviy hamda jismoniy jihatdan yetuk, har qanday sharoitda ham o'z qat'iy pozitsiyasiga ega bo'lgan barkamol fuqarolarni yetishtirib chiqarishdek strategik ijtimoiy-tarixiy ehtiyojni qondirishga qaratilgan yaxlit pedagogik jarayonning ajralmas qismiga aylanadi.

Uzluksiz ta'lim tizimida, ayniqsa, umumiy o'rta ta'lim bosqichida Sohibqiron Amir Temur harbiy mahoratini o'qitish o'quvchining shaxs sifatida ijtimoiy moslashuvi, uning kognitiv hamda axloqiy-irodaviy sifatlarini tizimli rivojlantirishning uzviy qismi sanaladi. Zamonaviy didaktikada tarixiy materiallarni o'zlashtirish shunchaki informatsion xarakterga ega bo'lmay, balki o'quvchilarda muayyan kompetensiyalarni (strategik rejalashtirish, jamoaviy hamkorlik, tanqidiy va ehtimoliy tahlil) shakllantirishning fundamental vositasi sifatida talqin etilmoqda. Shu nuqtai

nazardan, nemis tarixchi-pedagogi, tarix didaktikasi namoyandasi Yorn Ryuzenning tarixiy ongini shakllantirish nazariyasiga ko'ra, o'tmish voqeliklarini o'quv jarayoniga tatbiq etishda an'anaviy narrativ (quruq bayonchi) yondashuvdan voz kechib, ularni bugungi kun muammolarini yechishga qaratilgan amaliy-kognitiv instrumentariyga aylantirish taqozo etiladi [J. Rüsen. Historical Narration: Foundation, Types, Reason. Monograph. – New York: Berghahn Books, 2005. – 232 p.]. Amir Temurning harbiy zafarlari negizida yotgan temir intizom, qo'shin qismlari o'rtasidagi uzviy sinxronlik va kutilmagan taktik yechimlar ("to'lg'ama", pistirma qo'yish, arangard va avangard uzviyligi kabi) maktab o'quvchilarida aynan inqirozli hamda muammoli vaziyatlarda nostandart fikrlash (divergent tafakkur) malakasini o'stirish uchun noyob pedagogik platforma bo'lib xizmat qiladi. O'zining buyuk ajdodi tomonidan muayyan jang strategiyasini ishlab chiqishda qanday mantiqiy amallar qo'llanganligini kognitiv idrok etgan o'quvchi bugungi globallashuv sharoitida uchraydigan har qanday to'siqlarni obyektiv baholash layoqatiga ega bo'la boradi.

Uzluksiz ta'limning integrativ tabiati shuni anglatadiki, buyuk sarkarda faoliyatiga oid materiallar nafaqat "Tarix" fani qobig'ida qolib ketmasligi, balki "Tarbiya", "Davlat va huquq asoslari" hamda "Chaqiriqqacha yoshlarni tayyorlash" (CHQBT) fanlari doirasida ham gorizontol, ham vertikal uzviylik tamoyillari asosida o'qitilishi lozim. Rossiyalik metodist olimi M.V. Korotkova o'z tadqiqotlarida tarixiy shaxslar va ularning harbiy yurishlarini o'rgatishda rolli o'yinlar hamda evristik diskussiya texnologiyalaridan maqsadli foydalanish o'quvchilarning analitik salohiyatini karrasiga oshirishini asoslab bergan [M.B. Короткова. Методика проведения игр и

дискуссий на уроках истории. Учебно-методическое пособие. – Москва: ВЛАДОС, 2012. – 256 с.]. Xuddi shunday didaktik ssenariy asosida, Amir Temur qo'shinlarining tuzilmasi (o'nlik, yuzlik, minglik, tumanlar proyeksiyasi), logistik ta'minotining puxtaligi va razvedka (josuslik) tizimining ishlash mexanizmlari interfaol metodlar yordamida o'zlashtirilganda, o'quvchilar ijtimoiy-harbiy tizimning mikro va makro o'lchovlarini anglab yetadilar. Bu orqali yoshlarda boshqaruv menejmenti, tizimli tahlil qilish hamda resurslarni to'g'ri taqsimlash ko'nikmalari kurtak yozadi. Ushbu jarayonda ta'lim oluvchi endilikda obyektiv tarixni passiv kuzatuvchi emas, balki shartli ravishda "qaror qabul qiluvchi strategik subyekt" darajasiga ko'tariladi, bu esa jahon ta'lim maydonida keng ommalashgan amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim (action-oriented learning) va qatnashuvchanlik (participatory) prinsiplariga to'liq mos keladi.

O'zbekiston pedagogikasi va ta'lim texnologiyalari tajribasida uzluksiz ta'lim jarayonini kompetensiyaviy yondashuv asosida texnologiyalashtirish muammolari chuqur tadqiq etilgan bo'lib, o'quv materialini shaxsning ichki qadriyatlar tizimiga aylantirishda evristik va vizual-modellashtirish metodlarining didaktik ta'siri yuqori ekanligi dalillangan [K.T. Олимов. Педагогик технологиялар. Ўқув қўлланма. – Тошкент: Фан ва технология, 2011. – 275 б.]. Amir Temurning "Zafar yo'li"ni pedagogik nuqtai nazardan modellashtirish o'zida ikki xil konseptual vektorni mujassam etadi: ijtimoiy-axloqiy va ratsional-boshqaruvchi yo'nalishlar. Ijtimoiy-axloqiy vektor doirasida vatan himoyasi, "Kuch adolatdadir" tamoyili hamda yuksak ofitserlik mas'uliyati hissi singdirilsa; ratsional-boshqaruvchi yo'nalish orqali aniq maqsad qo'yish, harbiy-geografik

vaziyatni baholash, asimmetrik xavf-xatarlarni prognoz qilish hamda inson kapitalidan oqilona foydalanish o'rgatiladi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida tahsil olayotgan o'smir va o'spirin yoshdagi o'quvchilarning psixofiziologik xususiyatlarini (ijtimoiy mustaqillikka intilish, xarizmatik qahramonlarga taqlid qilish ehtiyoji, mantiqiy-abstrakt tafakkurning jadal faollashuvi) inobatga olgan holda, Sohibqironning sarkardalik mahoratini zamonaviy ta'lim klasterlari asosida integrallashgan dars modullari orqali yetkazish ushbu pedagogik maqsadlarning amalga oshirishini kafolatlaydi. Binobarin, uzluksiz ta'lim tizimidagi bunday yondashuv ulkan ijtimoiy-tarixiy ma'naviy merosni shunchaki ma'lumotlar bazasida saqlash doirasidan olib chiqib, yoshlar intellektual va ijtimoiy faoliyatining harakatlantiruvchi kuchiga aylantirish imkonini yaratadi.

Uzluksiz ta'lim tizimining o'ziga xos arxitekturasini o'quv fanlari va mavzularining nafaqat vertikal, balki gorizontal uzviyligini ta'minlashni taqozo etadi. Bu jarayonda Amir Temur harbiy mahoratini o'qitish o'zining ijtimoiy-tarixiy ahamiyatiga ko'ra, oddiy informativ-faktologik uzatish doirasidan chiqib, shaxsning ma'naviy-axloqiy va strategik dunyoqarashini spirallasimon shakllantiruvchi aksiologik mexanizmga aylanadi. Pedagogika falsafasida qadriyatli yondashuvning ustuvorligi shundaki, o'tmishdagi ijtimoiy-tarixiy tajriba kelajak avlod uchun tayyor andoza emas, balki kognitiv tahlil va shaxsiy munosabatni talab etuvchi intellektual poydevor vazifasini o'tashi lozim [Б.С. Гершунский. Философия образования для XXI века. Монография. – Москва: ИнтерДиалект+, 1998. – 432 с.]. Shu ma'noda, Sohibqironning zafarli yurishlari negizidagi harbiy-muhandislik hisob-kitoblari, qo'shinning logistik ta'minotini rejalashtirish hamda geosiyosiy

vaziyatni barvaqt baholash salohiyati umumiy o'rta ta'lim muassasalarining yuqori sinflarida loyihaga asoslangan ta'lim (project-based learning) texnologiyalari orqali o'zlashtirilishi o'quvchilarning analitik tafakkurini jadal rivojlantiradi. Yoshlarda bunday murakkab tarixiy voqeliklarni zamonaviy ijtimoiy jarayonlar bilan qiyoslash ko'nikmasini hosil qilish bevosita milliy o'zlikni anglashning yuqori bosqichiga o'tishni kafolatlaydi.

Tarixiy merosni uzluksiz ta'lim jarayoniga didaktik jihatdan to'g'ri integratsiya qilishning yana bir muhim sharti — bu o'quvchilarda "tarixiy empatiya" (historical empathy) tuyg'usini uyg'otishdir. Xorijiy olimlarning tadqiqotlarida ta'kidlanishicha, tarixni umumiy farovonlik va ijtimoiy taraqqiyot manbai sifatida o'qitishda ta'lim oluvchi obyektiv o'tmish sharoitiga ruhan kirib borishi, muammoli vaziyatning ichki va tashqi sabablarini o'zlashtirishi strategik ahamiyat kasb etadi [K.C. Barton, L.S. Levstik. Teaching History for the Common Good. Monograph. – Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, 2004. – 416 p.]. Amir Temurning "To'xtamishxon bilan jang" yoki "Anqara jangi" kabi yirik harbiy operatsiyalaridagi taktik manyovrlarini interfaol xaritalar va keys-stadi usullari yordamida o'rganish orqali o'quvchilar qo'mondonning oniy va uzoqni ko'zlagan qarorlari zamiridagi psixologik-taktik sabablarni dekonstruksiya qiladilar. O'zbekistonlik olimlarning zamonaviy ta'lim texnologiyalarini joriy etishga doir izlanishlari ham aynan o'quvchini passiv tinglovchidan faol tadqiqotchiga aylantirish prinsiplariga tayanadi [Ж.Ғ. Йўлдошев, С.А. Усмонов. Замонавий педагогик технологияларни амалиётга жорий қилиш. Ўқув қўлланма. – Тошкент: Фан ва технология, 2008. – 132 б.]. Demak, harbiy sarkardalik mahoratini o'rganish yoshlarga nafaqat vatanparvarlikni, balki

jamoaviy birdamlik, intizom hamda qat'iyat kabi yetakchilik (leadership) sifatlarini amaliy jihatdan namoyon etish imkonini beradi.

Xulosa

Xulosa o'rinda aytish mumkinki, Amir Temurning harbiy sarkardalik mahoratini uzluksiz ta'lim tizimida maqsadli va tizimli o'qitish o'zining ijtimoiy-tarixiy mazmuniga ko'ra makro-ijtimoiy pedagogik funksiyani bajaradi. Globalashuv davrining turfa mafkuraviy tahdidlari sharoitida o'quvchi-yoshlarning ruhiy-kognitiv olamini milliy g'urur va tarixiy adolat prinsiplari asosida himoya qilishda Sohibqiron merosi o'ziga xos "intellektual qalqon" bo'lib xizmat qiladi. Bu borada tarix, tarbiya va maxsus harbiy-tayyorgarlik fanlarining uzviy hamkorligini ta'minlash, dars mashg'ulotlarini evristik izlanishlar poligoniga aylantirish ta'lim sifatini oshirishning hal qiluvchi omillaridandir. Bunday yaxlit metodologik yondashuv natijasida umumiy o'rta ta'lim maktabi bitiruvchilari nafaqat buyuk ajdodlari qahramonligi haqida chuqur xabardor bo'ladilar, balki har qanday murakkab ijtimoiy, iqtisodiy yoki favqulodda vaziyatlarda davlat va jamiyat manfaatlari yo'lida to'g'ri, ratsional hamda mas'uliyatli qaror qabul qila oladigan komil fuqaro sifatida mustaqil hayotga qadam qo'yadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. А.Г. Асмолов. Психология личности: культурно-историческое понимание развития человека. Учебник. – Москва: Смысл, 2007. – 528 с.
2. И.Я. Лернер. Развитие мышления учащихся в процессе обучения истории. Пособие для учителей. – Москва: Просвещение, 1982. – 191 с.

3. [З.Т. Нишанова. Мустақил фикрлаш ва шахс ривожланиши. Монография. – Тошкент: Фан ва технология, 2017. – 248 б.
4. Э. Ғозиев. Умумий психология. Дарслик. – Тошкент: Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти, 2010. – 544 б..
5. Р. Seixas. Theorizing Historical Consciousness. Monograph. – Toronto: University of Toronto Press, 2004. – 255 p..
6. [Б.Х. Хўжаев. Тарих фанини ўқитиш методикаси. Дарслик. – Тошкент: ТДПУ, 2014. – 304 б.
7. Е.Е. Вяземский, О.Ю. Стрелова. Педагогические подходы к реализации концепции нового учебно-методического комплекса по отечественной истории. Монография. – Москва: Просвещение, 2015. – 288 с..
8. Ж.Ғ. Йўлдошев, С.А. Усмонов. Замонавий педагогик технологияларни амалиётга жорий қилиш. Ўқув қўлланма. – Тошкент: Фан ва технология, 2008. – 132 б.].